

Balkan Savaşı'nda Atatürk

Balkan Savaşı (1912-1913), Türkleri Avrupa'dan atmak amacını güden Şark Siyaseti'nin bir ürünüdür. 18. yy.'ın ikinci yarısında Çarlık Rusya'sının uygulamaya soktuğu "*Şark Siyaseti*" ile önce Türklerin Avrupa'daki toprakları üzerinde, savaşlar ve ayaklanmalar yolu ile yeni devletler kurdurulmuş, sonra bu devletler genişleme amacı ile Osmanlı Devleti'ne saldırtılmıştır. Bu siyaset sonucunda Yunanistan, Romanya, Sırbistan, Karadağ ve Bulgaristan birer devlet olarak tarih sahnesine çıkarılmış; 1912 yılına gelindiğinde Türklerin Doğu Trakya'dan Batı Trakya'ya, Makedonya'ya, Arnavutluk'tan Adriyatik Denizi'ne uzanan dar bir şerit halinde toprağı kalmıştı. Bu topraklardan da Türkleri atmak için, Rusya'nın teşviki ile Osmanlı'dan ayrılan 4 küçük devlet (Yunanistan, Bulgaristan, Sırbistan ve Karadağ) savaşa hazırlandı, aralarında ittifak yaptırıldı, 9 Ekim 1912'de Karadağ'ın saldırısı ile savaş başlatıldı, 5 gün sonra diğerlerinin de saldırıya katılmasıyla Balkan Savaşı patladı. Türk ordusu savaşta varlık gösteremedi ve Osmanlı Rumeli'sinin savunulmasının güç coğrafi durumu da buna eklenince, kaçınılmaz sonuç erken geldi. Makedonya bölgesini savunan ordu ile Doğu Trakya'yı savunan ordunun bağına sağlayan Batı Trakya, 11 günde Bulgarların eline geçti. İki ordu arasındaki irtibat kesildiği gibi, Makedonya'daki Batı ordusunun Türkiye ile bağı koptu ve yaklaşık 40 günde Makedonya bölgesi ve Arnavutluk elden çıktı. Doğu Trakya'da ise Bulgar ordusu 24 günde Çatalca önüne geldi. Bir kolu ile de Bolayır'a yanaştı. Türk'ün Avrupa'daki toprakları, ortalama 1 ay gibi kısa bir sürede elden çıktı. Mustafa Kemal, bu sonucu daha önceden görmüştü. Daha kurmay yüzbaşı iken, 1909'da Selanik'te, ordunun yakın bir savaşa hazırlanması gerektiği görüşünü savunur. Bu savaşa yönelik, bir plan dahi tasarlar ve bunu ulaşabildiği makamlara anlatmaya çalışır. Planına göre, Batı Rumeli'de ordu hem kuzeyden, hem güneyden merkez çekirdeği üzerine, Vardar-Selanik-Manastır hattı üzerine çekilecek ve toplanacaktı. Bu büzülme, komuta birliğini, kuvvetlerin merkezleştirilmesini ve sonra en öncelikli ve tehlikeli düşman kolları üzerine belki de ayrı ayrı saldırmayı sağlayacak, özellikle inisiyatifini tamamen elde bulunduracaktı. Özetle ilk adımda toprak terkine dayanan cüretli fakat hareketli bir plan idi. Doğu Trakya'da ise, önce gene Kırklareli-Edirne hattında kuvvetlerin toplanmasına ve sonra Bulgaristan üstüne toplu bir taarruza dayanan aktif bir plan önermişti. Planı dikkate alınmayan Mustafa Kemal, işte bu bozgun ortamında İstanbul'a dönmüştü. Trablusgarp'a giderken yakın arkadaşı Ali Fuat Cebesoy'a, dönüşünde Selanik'i bir kez daha görüp göremeyeceğini bilmediğinden söz etmiş; İstanbul'da bulunduğu Asım Gündüz'e de "*Asım biz gidiyoruz ama korkarım ki dönüşte Rumeli'yi bile elden çıkmış bulacağız.*" diyerek endişelerini dile getirmişti. Trablusgarp'a giderken duyduğu korkuları gerçeğe dönüşmüştü. Balkanlar elden çıkmış, doğduğu yer olan çok sevdiği Selanik de kaybedilmiş, annesi ve kız kardeşi oradan göç etmek zorunda kalmışlardı. Bu kayıptan duyduğu acıyı "*Zabit ve Kumandan ile Hasbıhal*" adlı yapıtında şöyle açıklamıştı: "*Bir gün işittim ki baba ocağım Selanik ve oradaki anam, kardaşım, bütün akraba ve yakınlarım-mahiyetlerini anlattığım için vatanımdan kovulduğum kişiler tarafından düşmana hibe edilmiştir. Bir gün duydum ki Hortacı Süleyman camisinin minaresine çan takılmış ve orada yatan babamın kemikleri Yunan palikaryalarının kirli ayakları altında çiğnenmiştir.*" Mustafa Kemal, 25 Kasım 1912'de Bolayır'daki Akdeniz Boğazı Kuvayı Mürettebesi'ne harekât şube müdürü olarak atanır. Birliğin görevi Çanakkale Boğazı ile Gelibolu Yarımadası'nı korumaktır. Sonradan Bolayır Kolordusu adını alan kuvvetin komutanı, Fahri Paşa, Kurmay Başkanı Kur. Bnb. Fethi (OKYAR) idi. Bu sırada İttihat ve Terakki Cemiyeti, Kâmil Paşa Hükümetini düşürmeye çalışmaktadır. İttihatçı subaylar İstanbul'a çağırılır. Binbaşı Fethi de İstanbul'daki gizli toplantıya katılır. Binbaşı Fethi, Mustafa Kemal ile ortak olduğu şu düşüncüyü belirtir: "*Savaş kaybedilmiştir. İktidarı düşürmekle imzalanacak kötü bir barış antlaşmasının sorumluluklarını İttihat ve Terakki Hükümeti yüklenmiş olacaktır. Bu nedenle tasarlanan eylem, barışın şimdiki hükümetçe onaylanmasından sonraya bırakılmalıdır*". Toplantıda bu yolda karara varılır. Ancak, bu

karar tutulmaz, Babıali Baskını yapılır ve iktidar ele geçirilir. Yeni yönetimce, Şarköy'e bir çıkarma yapılarak, Çatalca önündeki Bulgar ordusunun gerisine düşülmesine ve kuşatma altındaki Edirne'nin kurtarılmasına yönelik bir karar alınmıştır. Bu karara göre; 10'ncu Kolordu, 8 Şubat 1913 günü Şarköy'e çıkarma yapacaktı. Ne var ki, harekât planlamasının iyi yapılmaması nedeniyle tutarsızlıklar olmuş, İstanbul'dan Şarköy'e kuvvet taşıyacak gemiler vaktinde yola çıkarılamamış, durum Bolayır Mürettep Kolordusuna bildirilmemişti. Hâlbuki Bolayır Kuvveti, önce verilmiş emre göre 8 Şubat 1913 sabahı taarruza geçmişti. Taarruz saat 14:00'e kadar başarıyla gelişmiş, fakat takviye kuvvetleri, yetişememişti. Öbür taraftan takviye edilen Bulgar kuvvetleri karşısında yalnız kalan Bolayır taarruz kuvveti, ağır kayıplar vererek Bolayır tahkimli hattının gerisine çekilmişti. 10. Kolordu ancak 8-9 Şubat gecesini karaya çıkarılmışsa da baskın etkisi kaybolmuş ve hiçbir sonuç alınmadan çıkarma kuvvetleri geri çekilmiştir. Binbaşı Mustafa Kemal bu harekâta, Mürettep Kuvvet'inin harekât şubesi müdürü olarak katılmıştı. Olayların sürekli olarak olumsuz sonuçlar vermesi, Mustafa Kemal'i düşündürüyor, savaşın ters gidişini olumlu yöne çevirebilecek nitelikte planlar hazırlıyordu. Mustafa Kemal, başarısız Şarköy çıkarmasına karşı Fethi Okyar ile birlikte hazırlamış olduğu ve 17-18 Şubat 1913 günü Başbakanlık ve Başkomutanlık katlarına ulaştırabildiği harekât planının uygulanması taraftarıydı. Bu planla Doğu Trakya'da elden çıkmış olan toprakların ve savunmasını kahramanca sürdürmekte olan Edirne'nin kurtarılacağı kanısındaydı. Planda 23 Ocak-4 Şubat 1913 günleri arasındaki askerî ve siyasal durum belirtilmiş, uygulanan askerî ve siyasal yöntem korkusuzca eleştirilmiş ve çok gerçekçi olan durum tartışmasından sonra şu öneriler yapılmıştı:

1. Bulgar ordusunun sayı ve stratejik üstünlüğü, kesin sonuçlu bir taarruzi harekâtle giderilmelidir.
2. Edirne'yi kuşatan kuvvetle Çatalca'daki Bulgar büyük kuvveti birbirinden 300 km. uzaktadır. Bu durumdan yararlanarak düşmanın Çatalca'daki ordusuna, karadan veya hem karadan hem denizden ve gerilerine yönelik bir taarruz uygulanmalıdır.
3. Edirne savunması çökmek üzeredir. Kuşatılmış asker ve halk açtır. Çöküşten sonra kuşatma gücü büyük Bulgar kuvvetine katılınca doğacak üstünlüğün taarruzla giderilmesi zorlaşacaktır.
4. Gelibolu'daki kuvvetler de ivedilikle Çatalca'ya getirilmeli, Gelibolu'da kalacak kuvvetlerle Çatalca ordusu birlikte taarruz etmelidir.

Bu yapılmadığı takdirde, 23 Ocak 1913'te hükümeti düşüren Enver ve arkadaşlarının övünme nedenleri açıklanmayacak ve kim bilir daha neler olacaktı, deniliyordu. Bu plan, ne yazık ki kapsadığı önem ölçüsünde değerlendirilmemiştir. Geniş bir inceleme ve askerî bilgi ve yeteneğe dayanarak hazırlanmış olan öneriler Osmanlı bürokrasisi içinde sönüp gitmiştir. Bulgar ordusu, Edirne, Çatalca, Bolayır bölgelerine yayılmış, dolayısıyla zayıflamıştı. Yine bu yayılmadan ötürü lojistik olanakları kısıtlanmıştı. Salgın hastalıklar Bulgar ordusunun moral ve fizik güçlerinde de büyük çöküntüler yaratmıştı. Ayrıca Balkan Bağlaşıkları arasında dostluk, yavaş yavaş düşmanlığa dönüşüyordu. Yiyecekleri ve cephaneleri tükenen Edirne savunucuları, 26 Mart 1913 günü, Bulgarlara teslim olmak durumunda kalmışlardı. Mahmut Şevket Paşa Hükümeti, sonunda Edirne'yi Bulgarlara bırakmak zorunda kalmıştı.

Osmanlı Devleti, 30 Mayıs 1913'te Londra Barış Antlaşması'nı onaylayarak Midye-Enez Hattı'nı sınır olarak kabul etmişti. Sadrazam Mahmut Şevket Paşa 11 Haziran 1913 günü bir suikast sonunda öldürülmüş, yerine Sait Halim Paşa getirilmişti. Türkiye'de bu karışıklıklar sürüp giderken, galip Balkan Devletleri arasında, kolayca ele geçirdikleri büyük mirasın kavgası başlamıştı. Balkanlar, bölüşüleliyordu. Haziran 1913 ortalarında Sırplarla Yunanlılar, Bulgarlara karşı anlaşmışlar. Bulgar Ordusu, 29-30 Haziran 1913 gecesini, Makedonya'da Sırp ve Yunan Ordularına, arkasından da

Romanya Bulgaristan'a saldırdı ve böylece İkinci Balkan Savaşı başlamış oldu. Bulgar Ordusu Kilkış'ta yenilmiş ve zor duruma düşmüştü. Bunu fırsat bilen Osmanlı Hükümeti, Ordunun Edirne üzerine hareketini emretti. Çatalca Ordusu, Bolayır Kolordusu'yla birlikte hiçbir direnmeyle karşılaşmadan Doğu Trakya'da ilerledi. Çatalca'dan ilerleyen ordunun önünde Yarbey Enver, Bolayır Kolordusu'nun başında da Kurmay Başkanı Binbaşı Mustafa Kemal bulunuyordu. Edirne'ye ilk giren süvari tugayı Mustafa Kemal'in birliği idi. Bulgaristan Türk Ordusunun Edirne'ye girişini bir oldubitti olarak kabul etti ve Osmanlı Devleti'yle 29 Eylül 1913'te İstanbul Barış Antlaşması'nı imzaladı. Buna göre Trakya'daki Türk sınırı Meriç'in 25-30 km. kadar batısından geçiyordu. Mustafa Kemal, Balkan Savaşı'nda 25 Kasım 1912'de atandığı görevine 1 Aralık 1912'de başlar. 8 Şubat 1913'de Şarköy çıkarması ile koordineli yapılması gereken Bolayır taarruzuna Bolayır'daki kuvvetin harekât şube müdürü olarak katılır. 17-18 Şubat 1913 tarihli, Bulgarlara taarruz ile ve Trakya ve Edirne'nin kurtarılması hakkındaki harekât planı önerisinden sonra İstanbul'a alınan Fethi Okyar'ın yerine Bolayır Kolordusu'nun kurmay başkanı olur. 13 Temmuz 1913'te Trakya'daki Türk birliklerinin ileri harekâtına Bolayır Kolordusu ile katılır ve 22 Temmuz 1913'te Çanakkale Boğazı Kuva-yı Mürettebe komutanı Fahri Paşa'nın aynı zamanda komutanlığını üstlendiği Bolayır Kolordusu'nun yönetim yetkisini yazılı bir emirle Mustafa Kemal'e bırakması üzerine, aynı gün kolordusuyla Edirne'ye girer, Edirne'nin Bulgarlardan geri alınmasına öncülük eder. Bir süvari bölüğünü de Meriç'in batısına geçirerek, Osmanlı'nın Edirne'den önce Balkanlardaki geçici başkenti olan Dimetoka'yı kurtarır. Böylece sınırı Meriç Nehri'nin batısına kaydırmış olur. 10 Ağustos 1913'te de Edirne'den İstanbul'a dönmesi ile Balkan Savaşı'ndaki görevi sona erer. Atatürk, Balkan Savaşı'nda 1 Aralık 1912'den 10 Ağustos 1913'e kadar 8 ay 10 gün görev yapar. Bu sürede Edirne'nin kurtarılmasına, Trakya'da Türkiye sınırının çizilmesine hem 17-18 Şubat 1913 tarihli harekât planı önerisiyle, hem de Edirne'ye yapılan ileri harekât ile katkı sağlamıştır. Ayrıca görevinin gereği olarak, Gelibolu Yarımadası'nı çıkarmalara karşı savunma açısından incelemiş, bundan çıkardığı sonuçlarla, iki yıl sonra, aynı yerde Türk ulusuna Çanakkale Destanı'nı kazandırmış, "*İstanbul'u Kurtaran Kahraman*", "*Anafartalar Kahramanı*" payelerini almıştır. Atatürk, Tasviri Efkâr Başyazarı Velid'in isteği üzerine, 14 Ekim 1919'da Sivas'tan gönderdiği özgeçmişinde, Balkan Savaşı dönemini şöyle yazmaktadır: "*Balkan Savaşı başlayınca, Bulgarların Çatalca hattına gelmeleri üzerine İstanbul'a gelmiştir. Sonra Gelibolu'da Mürettep Kuvvetler Harekât Şubesi Müdürlüğü yapmış ve Bolayır Kolordusu Kurmay Başkanı olarak Balkan Savaşı'na katılmıştır. Aynı kolordu ile Edirne'ye gitmiş ve Dimetoka'nın Bulgarlardan geri alınmasında bizzat bulunmuştur. Balkan Savaşı'ndan sonra Sofya, Belgrad, Çetine Askeri ataşelik görevlerini yapmak üzere Sofya'da görevlendirilmiştir.*" Atatürk Balkan Savaşı'nı şöyle değerlendirir: "*Balkan Savaşı, Türk ordusunun katıldığı bir savaş değildir. Bu bambaşka bir şeydi, bir bozgundu; fakat Türk ordusunun bozgunu değildi. Hayır, hiç değil, bu, Türkiye'deki eskinin yıkılması, Türk ordusunun başındaki bilgisiz kumanda heyetinin geri çekilmesiydi. Balkan kuvvetleri, bu savaşın sonuçlarını, o dönemde Türkiye'ye hâkim olan şahısların bilgisizliğine borçludur*".

İsmet GÖRGÜLÜ

KAYNAKÇA

Askerî Yönüyle Atatürk, Gnkur. ATASE Başkanlığı Yayını, Ankara 1981.

AYDEMİR, Şevket Süreyya, **Tek Adam I**, Remzi Kitabevi, İstanbul 1981.

BAYUR, Hikmet, **Atatürk Hayatı ve Eseri**, Atatürk Araştırma Merkezi yayını, Ankara 1990.

GÖRGÜLÜ, İsmet, **On Yıllık Harbin Kadrosu 1912-1922, Balkan-Birinci Dünya ve İstiklâl Harbi**, Türk Tarih

Kurumu yayını, Ankara 1993.

SÜER, Hikmet, **Balkan Harbi-Şark Ordusu İkinci Çatalca Muharebesi ve Şarköy çıkarması**, Gnkur. Yayını, Ankara 1981.

TURAN, Şerafettin, **Mustafa Kemal Atatürk**, Bilgi Yayınevi, Ankara 2004.

19/08/2022 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/balkan-savasinda-ataturk/?pdf=3763> adresinden erişilmiştir